

1870 Büyük Beyoğlu Yangını

1870 The Great Beyoğlu Fire

Merve Cemile KEYVANOĞLU*

Özet

Galata semtinin üst bölümünde bulunan ve günümüzde Tünel ile Taksim'in arasındaki alanı ifade eden Beyoğlu, İstanbul'un tarihinde her zaman büyük bir önem, değer ve farklılık arz etmiştir. Osmanlı dönemine gelinceye kadar birçok devlete veya koloniye ev sahipliği yapmış, onlarla birlikte gelişmiştir. Fakat yaşadığımız döneme en yakın durumu ve altyapısı doğal olarak Osmanlı döneminde oluşturulmuştur. Bahsedilen durumuna ulaşmasının sebeplerinden en önemlisi ise Büyük Beyoğlu Yangınıdır. Bu yangına Beyoğlu Harik-i Kebiri de denmektedir. 1870 (H. 1287) yılında çıkan bu yangın Beyoğlu'nun neredeyse yeni baştan inşa edilmesine ve semtin çevresinin düzenlenmesine neden olmuş büyük bir yangındır. Yangında birçok Beyoğlu sakininin evi yanmış, insanlar evsiz ve parasız kalmışlardır. Osmanlı hükümeti de bu insanların sıkıntılarını gidermeye çalışmış, iane komisyonları kurmuştur. Aynı zamanda dış ülkelerden gelen yardımlar da kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bu yangın Osmanlı Devleti'nde büyük bir sosyo-ekonomik olay iken, bir yandan da uluslararası bir hal almıştır. Bu makalede Osmanlı arşiv belgelerine, dönem gazetelerine göre Büyük Beyoğlu yangını, sonrasında yaşananlar ve Osmanlı Devleti'nin bu yangın karşısında aldığı tedbirler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beyoğlu, Büyük Beyoğlu Yangını, Hârik-i Kebir, Altıncı Daire-i Belediye, 1870.

Abstract

Beyoğlu, where is beyond the Galata district and in the place between the Tunnel and Taksim, has always been a significant, valuable and different place in the history of Istanbul. Until the ages of the Ottoman Empire, Beyoğlu hosted a lot of states or colonies and developed with them. However, the situation and substructure to today was naturally formed in the Ottoman times. The most important reason

* *Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, mervekeyvanoglu@gmail.com*

for this is the Great Fire of Beyoğlu. This fire is also called as “Beyoğlu Harik-i Kebir”. This fire which occurred in 1870 (Hijri 1287) was a great fire that caused Beyoğlu to be constructed from the beginning and the environment to be arranged. In this fire, a lot of people became homeless and they lost everything they had. Ottoman government worked hard on the problems of people and established aid commissions. Moreover, the aids from abroad were accepted. As this fire was a great social and economic event, it also became nearly international. In this study, the Great Beyoğlu Fire, the events after, and the cautions taken by the Ottoman State is examined according to the Ottoman archival documents and newspapers of the period.

Keywords: Beyoğlu, the Great Beyoğlu fire, Harik-i Kebir, Sixth Municipal District, 1870.

Bizanslılar Beyoğlu'na Pera (karşı yaka) demişlerdir. Galata semtinin üzerinde bulunan ve Taksim ile Tünel arasındaki alanı belirten Beyoğlu, Osmanlı İstanbul'unun tarihi boyunca her zaman son derece önem arz etmiştir. Semt geçmişten gelen ticaret, ekonomi ve kültür merkezi olma özelliği sayesinde her açıdan canlılığını korumuştur. Aynı zamanda Beyoğlu, diplomasinin de önemli bir merkeziydi, çünkü yabancı ülkelerin elçilikleri de burada yerleşmişlerdi. Beyoğlu'nda elçilikler, oteller, yabancı okullar, mağazalar bulunmaktaydı, semt kozmopolit bir yapıya sahipti. Ne yazık ki, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Beyoğlu'nu derinden etkileyen bir olay, bir yangın yaşanmış ve birçok şeyi değiştirmiştir. 1870 yılının Haziran ayında çıkan yangında yüzün üzerinde insan yanarak veya dumandan zehirlenerek ölmüş, evleri yanan insanlar ortada kalmışlar ve birçok aile dağılmıştır. Bu yangında öyle büyük bir zarar meydana gelmiştir ki, sonrasında Beyoğlu baştan aşağıya düzenlenmiş ve yeniden inşa edilmiştir. Bu çalışmada, Beyoğlu yangını hakkında bilgi verilecek, yangından sonra yaşananlar, Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler, yapılan yardımlar arşiv belgelerine ve dönem gazetelerinden *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, *Basiret*, *Memalik-i Mabruze*, *Terakki*, *Takvim-i Vakayı*’de verilen bilgilere göre incelenmiştir.

Büyük Beyoğlu Yangını 5 Haziran 1870 (5 Rebiyülevvel 1287) Pazar günü sabah saat altı buçuk sıralarında Beyoğlu'nda Yenişehir olarak adlandırılan yerde Feridiye Sokağı'nda Simkeşhane çarhçılarında Reçini'nin evinden çıkan ateşle başlamıştır.¹ Başka bir kaynakta ise yangının Fransa tebaasından Demirci Rikor isimli kişinin evinden çıktığı yazılmaktadır.² *Terakki* gazetesine göre ateş, Valide Çeşmesi, Âşıklar Meydanı, Macar ve Sultan Çeşmesi, Kıl Burnu, Tarlabası, Kurdela Mahallesi, Sakızağacı, Kalyoncukulluğu, Şerbethane ve Ağa Camii'ne doğru on iki kola ayrılarak belirtilen yerleri, Taksim'den Galatasaray meydanına

¹ Terakki, Numero: (Bundan sonra Nu:) 366, 7/RA/1287; Basiret, Nu: 93, 7/RA/1287.

² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu:1414, 7/RA/1287.

kadar olan büyük caddenin tiyatro sırasında bulunan büyük binaların tamamını, buraların karşısında bulunan Lüksemburg Otelini ve onun gibi büyük otel ve evleri yakmıştır. Ayrıca, Galatasaray'da bulunan büyük karakol, Bon Marché³, Naum Tiyatrosu, İtalya Sefarethanesi, Ermeni Kilisesi, Tepebaşı yönündeki bütün evler ve dükkânlar ve İngiliz Sarayı tutuşmuştur. Ateş buradan devam ederek Aynalıçeşme, Kasımpaşa Deresine inmiş ve bir ucu orada, bir ucu da Galatasaray'da iken söndürülmüştür. Akşam saat yediye kadar aralıksız bir şekilde ve neredeyse on üç saat boyunca devam etmiştir.⁴ Ağa Camii'nin yakınında bulunan Fransız Hamamı, Belçika Sefarethanesi, Amerika ve Portekiz elçilikleri ve içindeki bütün önemli ve resmi evraklar yanmıştır.⁵ Ahmet Lütfi Efendi yangını eserinde "Beyoğlu Harik-i Kebiri" başlığı altında yazmıştır.⁶ Son vakanüvis Abdurrahman Şeref Efendi de yangından bahsetmiştir.⁷

1870 Beyoğlu yangını 1912'deki Aksaray Yangınına kadar İstanbul'da çıkmış olan neredeyse en büyük yangındır. Beyoğlu yangınında yaklaşık 3.000 bina yanarken, bu sayı Aksaray yangınında 5.500'dür.⁸ Altıncı Daire-i Belediyenin yaptığı araştırmadan sonra tutulan defterde altmış beş sokak, yüz altmış üç mahalle, üç bin dört yüz kırk dokuz binanın yandığı belirtilmiştir.⁹ Hatta *Terakki* gazetesi yanan ev ve dükkânların sayısının yedi sekiz bini geçtiğini yazmıştır.¹⁰ *Basiret* gazetesi 2.000.000 arşın (Mimari arşını- zirâ 75,8 santim, çarşı arşını 65 santimdir) arsanın yandığını fakat aradan yanmayan yerler çıkarıldığında 1.800.000 arşın arsanın yanmış olduğunu yazmaktadır.¹¹ Yangının meydana getirdiği hasar ve zarar yangından birkaç gün sonra *La Turquie* gazetesinde şu şekilde yayınlanmıştır:¹²

³ Birçok Avrupa kentinde şubeleri olan bir konfeksiyon mağazasıdır.

⁴ *Terakki*, Nu: 366, 7/RA/1287.

⁵ *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, Nu: 1414, 7/RA/1287.

⁶ "Rabbim cümleği masûn buyursun. Sene-i mezkûre Rebiyülevvelî'nin altıncı Pazar günü [6 Haziran 1870], Dersaadet'te Beyoğlu'nda Feridiye sokağında zühur eden ateş-i serkeş, derhal etrafına şerare-paş-ı sirayet olarak, altı kola inkısam ederek, bir ucu Kasımpaşa Deresi'nde diğer cibeti Galata Sarayı pişgabında on üç saat imtidadında muntafi olabilmıştır. Pek çok kargir, ahşab ebniyye ve emakim-i büiyut ve mesakin, sefarethaneler, gazinolar, oteller, tiyatro-haneler suzan ve nüfus-ı kesire mahv u perişan olmuştur. Ebniyye-i muhterika yedi sekiz bini tecaviüz etmiştir." Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi, C. XII, yay. haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 95.

⁷ "1287 senesi Rebiyülevvelinin altıncı Pazar günü Beyoğlu'nda Feridiye sokağında zühur eden ateş altı kola ayrıltıp bir cibeti Galata Sarayı pişgabında diğer cibeti Kasımpaşa deresinde olmak üzere on üç saat devam etti. Yedi sekiz bini müteceviz mebani muhterik ve nüfus-ı kesire mahv ve telef oldu." Abdurrahman Şeref Efendi, *Osmanlı Tarih Sobbetleri*, yay. Haz. Mehmet Demiryürek, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009, s. 120.

⁸ Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Tulumbaçları*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 488-489.

⁹ *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, Nu: 1417, 11/RA/1287; *Basiret*, Nu: 97, 13/RA/1287.

¹⁰ *Terakki*, No: 366, 7/RA/1287.

¹¹ *Basiret*, Nu: 94, 8/RA/1287.

¹² *Basiret*, Nu: 116, 10/R/1287.

Lira	
1.750.000	Yangında zarar gören emlak
500.000	Eşya ve saire
200.000	Kıymeti muhtelif bir takım eşya
200.000	Çeşitli miktarda değerli kâğıt ve para
2.650.000	Toplam

Yangının Galatasaray'dan itibaren caddenin alt kısmına sıçraması ve Tophane'ye dönmemesinde hem şansın hem de yangını söndürmek için yardıma gelen askerlerin büyük bir rolü vardır.¹³ Askerlerin koşarak gelip yardım etmesi sayesinde yangın daha fazla büyümeden söndürülmüştür. Yangının bu kadar hızlı bir şekilde büyümesinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi evlerin ahşap olmasıdır. İkincisi, dönemin bakkallarında bol bulunan ve satılan sulu gazlardır. Üçüncüsü, tulumbaların ve tulumbacıların yeteneklerinin ve teçhizatlarının yetersiz olmasıdır. Gazetelerde de yazarlar belirtilen durumlardan şikâyet etmişlerdir.

İstanbul'un tarihi boyunca büyük çaplı binalar ve anıtsal eserler taş ve tuğlayla yapılmasına rağmen, evler ve ticari yapılarda genellikle ahşap malzeme ana inşaat malzemesini oluşturmuştur. Ahşap, İstanbul'un mimarisine sıcaklık, sevimlilik ve zarafet kazandırır da yangın olayları İstanbul'un her yerinde felakete dönüşmüştür. Osmanlı Devleti döneminde şehrin büyümesi, yapı sayısının artması, yapı sayısı artarken konutlarda bitişik düzenin nüfus artışına paralel bir şekilde sürekli yoğunluk kazanması, ahşap yapılanmaya eskisinden daha fazla yer verilmesi yangın sayısını artırmış, sirayetin kolaylaşması ve geniş alanların bir anda yok olması gibi sonuçlar doğurmuştur.¹⁴ Ahşap yapılanmanın yangınlara bu kadar kolay bir şekilde davetiye çıkarmasına rağmen neden bu durumdan vazgeçilmemişti? Bunun bazı sebepleri vardır. Bunlar İstanbul'da ahşap geleneğinin oluşması, ahşap malzemenin daha ucuz olması, ahşap yapıların daha kısa sürede yapılabilmesi, rutubetli İstanbul'da ahşabın daha sağlıklı olması, ahşap yapının tercihinde kâgir binalara göre depreme daha dayanıklı olması ve daha az tehlikeli olması gibi sebeplerdir.¹⁵ Bu durum o dönemde rahatsız edici olmalıdır ki bir varakada kâgir binalarda bile ahşabın dehşet saçtığı ve bu duruma son verilmesi gerektiği gazetede yazılmıştır.¹⁶

¹³ Mehmet Altun, "1870 Büyük Beyoğlu Yangını", Tarih ve Toplum, Cilt: 39, Sayı: 229, Ocak 2003, s. 25.

¹⁴ Mustafa Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, İstanbul 2002, s. 354.

¹⁵ Mustafa Cezar, *a.g.e.*, s. 355.

¹⁶ "... inşa olunan kâgir hanelerde kiminin üç dört katında ve kiminin bir iki katında yapılan ahşap cumbalar ki her biri cesm-i ebniyeye yapılandırılmış birer çakmaksız kibrit kutusu bükmündedir, bu defa vuku bulan harikede alev-i ibtida bunları sararak ebniyenin derununa sirayet ettiği ve ekser haneye cumbaların bu sîratle kundak makamında olduğu maatteessüf görüldü. Kâgir ebniye haricine öyle ahşap çıkıntılar yapılarak binayı bir hal-i tehlikede bulunduraktan ise bade'z-zî'n yapılacak

Yangının hızlı büyümesinde ahşap yapılanmanın yanında bir diğer neden de o dönemde bakkallarda günlük ihtiyaçlar için satılan sulu gazların bol miktarda bulunmasıdır. Örneğin Kalyoncukulluğu'nda ateşin şiddetli olarak alevlenmesi ve itfaiye aletlerinden yarar görülememesi hususu ancak orada bol bulunan bakkal dükkânlarının her birinde yirmişer otuzar sandık sulu gazın bulunması ile açıklanmıştır. Bu yüzden de hükümete hiçbir dükkânda öyle çok miktarda gazın bulundurulmaması ve bu konuda tedbir alınması konusunda çağrı yapılmaktadır.¹⁷ Aynı zamanda bu gazdan çıkan duman kim tarafından solunduysa o anda bunaltıp yere düşürdüğü görülmüştür, hatta yangın sırasında bir kadın ateşe uzak bir yerde yalnız gaz kokusundan düşüp bayılmış, ilaç verildikten birkaç dakika sonra ancak kendine gelebilmiştir.¹⁸

Son olarak tulumbaların ve tulumbacıların yetersizliğinin yangının büyümesine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Tulumbacılık 1826'da Yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar bu örgüte bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. 1827 yılında ise tulumbacılar Bâb-ı Seraskeri'ye dâhil olmuşlardır. 1845'te Zabtiye Müşirliğine bağlanmışlardır. Belediyecilik başladığında yangın söndürme işinin de belediyelerin yapması gereken bir görev olarak görülmesiyle birlikte belediyeler de söndürme tulumbaları ve bunları kullanacak personel sağlama yoluna gitmişlerdir.¹⁹ Altıncı Daire-i Belediye tarafından tulumbacıların düzene sokulduğu, itfaiye takımları alındığı ve yüksek yerlerde kalan kişilerin indirilmesi için gerekli olan raylar ve kancaların da tedarik edildiği memnuniyet yaratmışken, Beyoğlu'nda çıkan bu yangında tulumbacıların veya takımlarının çok faydası görülmemiş ve diğer tulumbacıardan da herhangi bir farkları olmadığı anlaşılmıştır.²⁰ Ayrıca yine bir gazete haberine göre, yanan binaların ve eşyaların zararını ödeyecek olan İstanbul'daki sigorta kumpanyalarından bir tanesi İstanbul'da tulumba ve tulumbacıların acilen Avrupa tarzında teşkil olunmasını Bâb-ı Âli'den istihdam etmiştir.²¹ Osmanlı Devleti'nde tulumbacılar kent hizmetleri içinde en ilkel kurumlardan biriydi. Sık sık çıkan yangınların yıkıcı olmasında, köhne yapılar, susuzluk ve çağdaş bir itfaiye kurumunun olmaması en önemli nedenlerdi. 1870 Beyoğlu yangınından sonra ise hükümet Macaristan modeline göre bir itfaiye tüzüğü hazırlayarak bu örgütün başına da Macar Kont Ödön Szechenyi'yi getirmiştir.²²

hanelere öyle cumbaların yaptırıldığı ve inşası murat olunduğu takdirde birtakım oyuncaklı ahşabın parasıyla demirden yapılabileceği cihetle ol suretle inşasına rühsat buyrulmasının..." Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 13/RA/1287.

¹⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287.

¹⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287.

¹⁹ Mustafa Cezar, *a.g.e.*, s. 357-358.

²⁰ Basiret, Nu: 101, 18/RA/1287.

²¹ Basiret, Nu: 100, 16/RA/1287.

²² Vedia Dökmeci ve Hale Çıracı, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 1990, s. 44. (İlber Ortaylı, *Siyaset* 85, s. 11, 8 Eylül 1985'ten naklen)

Yangının hızla yayılmasının sebeplerinden sonra yangından sonra neler yaşandığına bakılacak olursa, Osmanlı yönetiminin hemen konuya el attığı görülmektedir. Tophane-i Amire Müşiri Halil Paşa yangınzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için Tophane-i Amire muhasebe mümeyyizi Kamil Efendi'yi ve Zabtiye Müşirliğinden memur edilen Divan-ı Temyiz Reisi Salim Efendi'yi görevlendirmiştir, kendilerinin bu konuda gayret ve insanîyetleri çok duyulmuştur.²³ Zabtiye Müşiri Hüsnü Paşa mahalle imam ve muhtarlarına İslam mahallelerinde boş bulunan evleri Hıristiyan yangınzedelere uygun fiyatla kiraya vermelerini emretmiştir.²⁴ Ayrıca, tam da yangının çıktığı dönemlerde Topçu Kışla-i Hümayununun tamiri için yıkılmasına başlanılmıştı, fakat yangında birçok kişinin evsiz kalmasından sonra dönemin padişahı Abdülaziz'in emriyle yıkım durdurulmuş, insanların bir kısmı oraya yerleştirilmiştir. Aynı zamanda kışlanın karşısındaki Talimhane meydanında Tophane-i Amire Müşiri Halil Paşa tarafından dört yüz kadar çadır kurdurulmuş, insanlara ekmek, pirinç, sadeyağ dağıtılmıştır.²⁵ Tepebaşı ve Ermeni Mezarlığında da çadırlar kurdurulmuştur.²⁶ Beyoğlu kışlasının birçok kısmı boşaltılarak düzenlenmiş ve yangınzedeler buraya da yerleştirilerek ihtiyaçları karşılanmıştır.²⁷ Yangınzedeleri korumak ve onlara hizmet etmek için de beş yüz asker görevlendirilmiştir.²⁸ Talimhane'deki çadırların sıklığı ve izdiham yaratması nedenleriyle çadırların bir kısmı birkaç gün sonra Feriköy'e nakledilmiştir.²⁹ Taksim'deki çadırların sayısının bin üç yüz adete yakın olduğu da duyulmuştur.³⁰ Çadırlarda yaşayan kişi sayısı yangından altı gün sonra yaklaşık 16.000 nüfustu.³¹

8 Haziran 1870 günü çıkan gazete haberinde bir karantina jurnaline göre ölü sayısının sekiz yüz yirmi olduğu, yangın yerleri gezilip cenazelere bakılarak binden fazla kişinin ölmüş olduğu söylenmektedir.³² *Terakki* gazetesi ise bu sayıyı beş yüz-altı yüz olarak yazmıştır.³³ Buna rağmen, 11 Haziran 1870 tarihinde, yani yangından altı gün sonraki bir haberde, 9 Haziran 1870 Perşembe günü Bâb-ı Zabtiye'ye gelen jurnale göre yangında, duvar altında ve mahzende kalarak ölenlerin toplam 113 kişi olarak bildirilmiştir.³⁴ Ancak iki gün sonra Bâb-ı Valâ-yı

²³ Basiret, Nu: 94, 8/RA/1287.

²⁴ Basiret, Nu: 97, 13/RA/1287.

²⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287; Takvim-i Vakayi, Nu: 1235, 11/RA/1287.

²⁶ Terakki, Nu: 367,8 /RA/ 1287.

²⁷ Basiret, Nu: 93, 7/RA/1287.

²⁸ Basiret, Nu: 94, 8/RA/1287.

²⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

³⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1418, 13/RA/1287.

³¹ Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

³² Basiret, Nu: 94, 8/RA/1287.

³³ Terakki, Nu: 367, 8/RA/1287.

³⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

Zabtiye'den gelen deftere göre bu sayı 111 olarak yazılmıştır.³⁵ Daha sonra, 16 Haziran 1870 günü Bâb-ı Valâ-yı Zabtiye'den gelen varakada ölen on yedi kişi daha eklenerek yayınlanmıştır.³⁶ Bu cetvellere göre toplamda 128 kişi yangında hayatını kaybetmiş görünmektedir, ancak bu kadar etkili bir yangında ve sonrasında yaşanan duvar çökmesi gibi olaylarda daha çok ölüm yaşanmış olmalıdır.

Yangının zararları o kadar büyüktü ki, çıkmasından iki gün sonra Ahmed Kemal, Celil Kemal, Mahmud, Hıfzı, Sabit, Emin Ali, Sami, Neşet, Mustafa, Bahaddin, Rauf ve Asaf adlı kişiler bir dilekçe yazmış ve her ne kadar padişahın yardım edeceğinden emin olsalar da insanların bir an önce yardım etmelerinin ve bir yardım defteri açmanın gerekliliğini belirtmişlerdir.³⁷ Devletin barınma ve yeme içme konularında yaptığı yardımlardan sonra devlet yardım komisyonları kurarak yardım toplama girişiminde bulunmuştur. Dönemin Maliye Nazırı Mehmet Sadık Paşa'nın riyasetinde ve Bank-ı Osmanî, Şirket-i Maliye ve Emniyet-i Umumiye yöneticileriyle bazı ileri gelen kişilerin üye olduğu bir yardım komisyonu kurulmuştur. Her milletten iki reisin de komisyona katılması gerektiği bildirilmiştir.³⁸ Bu komisyonun ilk üyeleri olan Ticaret Nazırı, Altıncı Daire-i Belediye Reisi, Bank-ı Osmanî Direktörü, Emniyet-i Umumiye Direktörü, Şirket-i Umumiye-i Osmaniye memurlarından olan bir kişi birlikte Galata ve İstanbul'un çeşitli yerlerindeki tüccar ve sarrafları gezerek kendilerinden yardım toplamışlardır.³⁹ 8 Haziran 1870 Çarşamba gününe kadar, yani yangından sonraki üç gün içerisinde, padişahın 10 bin lira bağışta bulunduğu yardım kampanyasına dönemin muteber banker ve tüccarları yüklü miktarlarda yardım yapmışlardı.⁴⁰ 11 Haziran 1870 tarihindeki *Basiret*'te, yardım defteri açılır açılmaz Osmanlıların topladığı paranın 1.200.000 frank olduğu yazılmıştır.⁴¹

Sultan Abdülaziz 10.000 liranın yanında 600 döşek, 1.200 yorgan, 1.000'den fazla yastık da göndermiş, her gün sabah Taksim ve civarına gönderdiği memurlar vasıtasıyla felaketzedelerin durumları hakkında bilgi sahibi olmuştur.⁴² Padişah cülusu için şenlik ve ziyafet verilmesi amacıyla ayrılan 5.000 lirayı da yangınzedelere vermiştir.⁴³ İane komisyonu Sultan Abdülaziz'e yaptığı yardımlardan, özeninden ve ilgisinden dolayı teşekkür etmiştir.⁴⁴ Aynı zamanda

³⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1418, 13/RA/1287.

³⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421,16/RA/1287; Terakki, Nu: 374, 16/RA/1287.

³⁷ Basiret, Nu: 93, 7/RA/1287.

³⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

³⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

⁴⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

⁴¹ Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

⁴² Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

⁴³ Basiret, Nu: 109, 29/RA/1287.

⁴⁴ BOA, İ. DH., 616/42883, 28/R/1287.

Rum patriği⁴⁵ ve Ermeni patriği⁴⁶ de padişahın verdiği yardımlardan, millet ayrımı gözetmeksizin ihtiyaçları olan her şeyin sağlanmasından dolayı padişaha şükranlarını sunmuşlardır.

Maliye Nazırının riyasetinde kurulan ve yangın için yardım toplayan komisyonda her millettten iki temsilci seçilmesi gerektiği yukarıda belirtilmişti. Bunun için Rum Patrikhanesinden, Ermeni Patrikhanesinden, Ermeni Katolik milletinden, Musevi milletinden temsilciler seçilmişlerdir. Diğer devletlerden de yardım geldiği için sefarethanelerinden ikişer memur seçilmiştir. Örneğin Fransa sefarethanesinden, İtalya sefarethanesinden bazı kişiler komisyona atanmışlardır.⁴⁷ Beyoğlu yangınzedelerine günlük bin lira sarf edildiği tahmin olunmuştur.⁴⁸

Maliye Nazırı Mehmet Sadık Paşa İstanbul tarafında para toplamak için Kocaoğlu Agop Efendi, Şura-yı Devlet Muavinlerinden Fahri Bey, Mösyö Zarifi ve Manukzade Sinakerim Efendi'den oluşan bir ekibi görevlendirmiştir. Bu grubu İstanbul'da hiç kimse geri çevirmemiş, birçok yardımsever kişi ellerinden geldiği kadar yardım etmiştir.⁴⁹ 20 Haziran 1870 Pazartesi günkü gazete haberine göre, bu yardım komisyonu heyeti bir gün önce Taksim'e gitmiş, çadırlarda yaşayan halka yardım paralarından sekiz yüz lirayı dağıtmıştır. Aynı zamanda komisyonun aldığı karar üzerine yangınzedelerden sekiz yaş üstü olanlara bir aya kadar günlük dört, sekiz yaş altı olanlara iki kuruş vermişlerdir, bir aydan sonra ise dağıtılacak yardım paralarıyla herkesin kendi ihtiyaçlarını tedarik edeceğini bildirmişlerdir.⁵⁰ Yangının çıktığı tarih olan 5 Haziran'dan 20 Haziran'a kadar yaklaşık 160 aile çadırlardan ayrılmıştır.⁵¹ Ayrıca iane komisyonu evleri ve dükkânları yanan kişilerin isimlerini kaydetmek üzere Taksim civarında bir merkez kurmuştur.⁵² Bu merkeze gelip kaydolan toplam yangınzede 23 Haziran 1870 tarihine kadar 3.100 kişiydi⁵³ ve toplam aile sayısı 1.621'di.⁵⁴

İane komisyonu tarafından toplanan yardımlar 22 Haziran 1870 Çarşamba gününe kadar 37.358 liraya varmıştır⁵⁵ haberi daha sonra belirtilen güne kadar

⁴⁵ BOA, İ. HR., 244/14506, 29/Ra/1287.

⁴⁶ BOA, İ. HR., 245/14537, 21/R/1287.

⁴⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287.

⁴⁸ Memalik-i Mahruse, Nu: 2, 18/RA/1287.

⁴⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1419, 14/RA/1287; Terakki, Nu: 372, 14/RA/1287; Memalik-i Mahruse, Nu: 1, 16/RA/1287.

⁵⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1423, 20/RA/1287; Terakki, Nu: 376, 20/RA/1287.

⁵¹ Terakki, Nu: 376, 20/RA/1287.

⁵² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1427, 27/RA/1287.

⁵³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1441, 17/R/1287.

⁵⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1436, 10/R/1287.

⁵⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1426, 23/RA/1287.

42.358 olarak düzeltilmiştir.⁵⁶ Daha sonra, 2 Temmuz 1870 Cumartesi günü yardım komisyonunca toplanan paranın toplamı 45.000 lira olarak gösterilmiş, bunun 7.700 lirasının yangınzedelere dağıldığı belirtilmiştir⁵⁷ fakat aynı gazetenin üç gün sonraki sayısında toplam meblağ 44.960 lira olarak gösterilmiş, yangınzedelerin işe ve iskânları için yardım parasına dokunulmadığı, hazineden ise 30 bin lira kadar harcadığı belirtilmiştir.⁵⁸ 10 Temmuz 1870 Cumartesi günü habere bakılırsa toplam yardım 7 Temmuz 1870 Çarşamba gününe kadar 50.710 lira olmuş, bunun 28.330 lirası komisyona verilerek bundan 9.001 lirası yangınzedelere dağıtılmıştır.⁵⁹ 6 Ağustos 1870 günü bir habere göre, Temmuz'un yirmi beşine kadar olan dönemde toplanan yardım 7.751.699 kuruş olmuş, bunun 1.258.355 kuruşu ihtiyaçlara kullanılmış ve geriye 6.493.344 kuruş kalmıştır.⁶⁰

Zabtiye müşiri yangınzedelerin barınması konusunda alınacak tedbirler ve teşebbüsleri görüşmek için Divan-ı Temyiz reisinin yönetiminde Beyoğlu mutasarrıfı, Tophane-i Amire ve Şehremaneti memur ve zabitanından bazı kişilerden oluşan bir komite daha kurmuştur.⁶¹ Taksim'de çadırlarda kalan halkın herhangi bir hastalık kapmaması için Zabtiye Müşiri tarafından bir grup doktordan oluşan bir komisyon da kurulmuştur.⁶²

Altıncı Daire-i Belediye tarafından da yangının ilk etabında birçok yardım yapılmıştır. Bu yardımlar çerçevesinde yangınzedelere sekiz yüz kıyye (1.283 gr) ekmek, bin beş yüz kıyye pirinç, iki yüz kıyye sadeyağ, yüz sepet zeytin, elli sandık mum dağıtılmış ve bin üç yüz kadar çadır kurdurulmuştur.⁶³ *Terakki* gazetesi bu sayılardan farklı bir şekilde sekiz bin kıyye ekmek, iki yüz elli kıyye sadeyağ, bin beş yüz kıyye pirinç dağıtıldığından bahsetmiştir.⁶⁴ Pirinç, yağ ve ekmekten başka, 750 okka peynir, 150 zembil (Hasırdan veya hurma liflerinden örülmüş kulplu torba) zeytin ve et de dağıtılmıştır.⁶⁵

16 Haziran 1870 tarihinde gazetede yayınlanan Altıncı Daire-i Belediye tarafından yangınzedelere dağıtılan erzak ve eşyanın defteri şu şekildedir:⁶⁶

⁵⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1428, 28/RA/1287.

⁵⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1431, 2/R/1287.

⁵⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1432, 5/R/1287.

⁵⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1436, 10/R/1287.

⁶⁰ Memalik-i Mahruse, Nu: 34, 8/CA/1287.

⁶¹ Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287.

⁶² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1420, 15/RA/1287; Terakki, Nu: 373, 15/RA/1287.

⁶³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415,8/RA/1287.

⁶⁴ Terakki, Nu: 366, 8/RA/1287.

⁶⁵ Terakki, Nu: 369,10/RA/1287.

⁶⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287.

Kıyye (1.283 gr)	
10148	Ekmek
1000	Lahm (et)
740	Peynir
500	Zeytin
5000	Minderlik ot
10000	Adet mum
300	Adet sabun
100	Çeki hatab (odun)
	Pirinç
Adet	
3500	Yorgan
125	Şilte
3500	Demir yatak
2500	Sahan
300	Teneke Maşrapa
300	Kova
500	Bardak
4000	Kaşık
21	Büyük Sahan
2000	Desti
3000	Kanaviçe
1100	Don ve gömlek
1200	Keten bezi
250	Mavi bez
	Defter haricinde ufak tefek yardımlar

Altıncı Daire-i Belediye tarafından bir cetvel hazırlanmış ve Taksim civarında çadırlarda yaşayan kişiler hakkında olan bu cetvel yayınlanmıştır:⁶⁷

Nüfus	
6447	Ermeni
1722	Rum
449	Latin
285	İtalyalı
47	Fransalı
40	Avusturyalı
25	İngiltereli
13	Rusyalı
6	İslam
9034	Toplam

⁶⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421,16/RA/1287; Terakki, Nu: 374, 16/RA/1287.

Tabloda belirtilenlerin dışında başka yerlerde on bin kişi daha bulunmakta ve belediye tarafından dağıtılan yardımlardan onlar da faydalanmaktaydı.⁶⁸ Altıncı Daire-i Belediye aynı zamanda yaralılar ve daha önce evde hasta yatıp da evsiz kalanlar için belediyenin hastanesinin bahçesine hastaneye bağlı çadırlar kurduğunu, yaralıları oraya naklederek tedavilerine başlanmasını sağlamıştır.⁶⁹

Dönemin Nafia Nazırı Davud Paşa yangın zamanında Almanya'da kaplıcada olmasına rağmen 100 lira yardımda bulunmuştur.⁷⁰ Şehremaneti de yangından sonra yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Şehremini yangında evsiz kalan kişilerin oturması için Bilâd-ı Selâse'de (Üsküdar, Eyüb, Galata) boş olan evlerin bir defterinin hazırlanmasını imam ve muhtarlardan istemiştir.⁷¹ Ayrıca, Şehremaneti tarafından yorgancılar çarşısında mevcut olan yorganlar alınmış, yangınzedelere dağıtılan iki üç bin adet kaba hasırın yetmemesi üzerine her biri on kuruşa olmak üzere sekiz yüz adet Tunus hasır getirtilmiştir. Bir yandan da elbiseler diktirilip dağıtmaya devam edilmiştir.⁷² Dağıtılan dört beş yüz yorgandan başka üç dört yüz çeki odun, bir miktar kömür, mangal, sacayağı verilmiştir.⁷³ Şehremaneti tarafından yangınzedelere günlük elli-altmış bin kuruş dağıtılmaktaydı ve birçok aile boş evlere yerleştirilmişti.⁷⁴

Mekteb-i Sultâni öğretmenlerinden dokuzu yangından sonra zor durumda olduklarını belirtmişler, okulun müdürü olan Mösyö de Salo vasıtasıyla durumları açıklanmıştır. Okulda birçok şeyin yandığı yangında öğretmenler ailelerini bile kaybetmişlerdir. Dokuz öğretmene beş öğretmen daha eklenmiş, bunlar da yardım talep etmişlerdir ve bu öğretmenlerin her birine ikişer bin beşer yüzden yirmi iki bin beş yüz ve diğerlerine de bin beşer yüzden yedi bin beş yüz, toplamda otuz bin kuruş yardım yapılmıştır. Okuldaki Fransız öğretmenlere de ikişer binden altı bin kuruş yardım verilmiştir.⁷⁵ Mekteb-i Sultâni öğretmen ve öğrencileri ayrıca Beyoğlu yangınzedeleri için bir yardım defteri açmış, toplanılacak olan meblağın Altıncı Daire-i Belediye aracılığıyla dağıtılacağını bildirmişlerdir.⁷⁶

Trablusgarb vilayetinde Beyoğlu yangınzedeleri için yardım toplanmıştır. Toplanan yardım Maliye Nezaretince kurulan komisyon vasıtasıyla gönderilmiştir.⁷⁷ Bank-ı Osmanî'nin İzmir şubesi de bir yardım defteri

⁶⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287.

⁶⁹ Terakki, Nu: 366, 8/RA/1287.

⁷⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1425, 22/RA/1287.

⁷¹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

⁷² Terakki, Nu: 369, 10/RA/1287.

⁷³ Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287.

⁷⁴ Terakki, Nu: 380, 25/RA/1287.

⁷⁵ BOA, İ. DH., 616/42898, 01/Ca/1287.

⁷⁶ Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

⁷⁷ BOA, DH. MKT, 1311/49, 22/Ra/1287.

açmıştır.⁷⁸ İzmir valisi Veliyüddin Paşa bir yardım komisyonu kurmuş, kendisi 100 lira vermiş ve 22 Haziran 1870'e kadar 647,5 lira toplanmıştır.⁷⁹ *Terakki* gazetesine göre bu miktar sekiz yüz liradır.⁸⁰ Aydın vilayetinin valisi de bir yardım komisyonu kurmuş, kendisi 100 lira vermiş, bölgenin sarraflarından, mutasarrıflarından ve ahaliden de 700 lira toplanmış, toplam 800 lira yardım yapılmıştır.⁸¹

İstanbul'da kurumların yanı sıra, yangınzedelere halkın ve işletmelerin de yardım ettiği görülmektedir. Örneğin, Firuzağa'da yaşayan Müslüman ahalî evlerini felaketzedelere çok ucuz bir para karşılığında kiralamış, hatta evlerin bir aylık ücretini de almamışlardır.⁸² Firuzağa ve Cihangir'de yaşayan kişiler evlerini yangınzedelere sadece ucuza kiraya vermekle kalmamış, onları evlerine almışlardır.⁸³ Yardım komisyonundan Hıristaki Efendi'nin eşi yangınzedelere üç yüz top bez, yüz top basma, Karapanus Efendinin eşi de yüz top bez ve elli top basma vermiştir.⁸⁴ Galata'da Bey Cami-i Şerif sokağında bir ayakkabıcı yangında zarar görenlere ücretsiz birer çift ayakkabı vereceklerini, beş çift ayakkabı alanlara bir çift de kendilerinin hediye edeceklerini ilan etmiştir.⁸⁵ Ayrıca, Beyoğlu'nda Ağa Camii civarındaki bir eczane yangında yanmamış olduğuna şükran duyarak yangında zarar görenlere, hasta ve yaralı olanlara ilaç vermiş ve onları tedavi etmiştir.⁸⁶ Beyoğlu'nda yaşayan ve yaz dolayısıyla sayfiyelerine gitmiş olan zenginler evlerini Beyoğlu'nda yangında evsiz kalan kişilerin kalmaları için bırakmışlardır.⁸⁷ Serkurena Nevres Paşa'nın eşi de yangında zarar görenlerden kendisine müracaat edenlere ya nakit para vermiş ya da elbise diktirmiştir.⁸⁸ Galata'da toplanan para 15 Haziran 1870 Çarşamba gününe kadar dört bin on beş lirayı bulmuştur.⁸⁹ Bunların yanında İstanbul halkı daha sayılamayacak maddi ve manevi birçok yardımda bulunmuştur.

Yabancı ülkelerin İstanbul'da bulunan elçileri de birçok yardımda bulunmuştur ve özellikle Avrupa'dan Beyoğlu yangınzedelerine gelen yardımlar genellikle İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla gönderilmiştir. Fransa Sefiri Mösyö Bure Tarabya'daki sayfiyesinde olduğu için Fransız tebaasından olan

⁷⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1419, 14/RA/1287.

⁷⁹ Basiret, Nu: 104, 22/RA/1287.

⁸⁰ Terakki, Nu: 377, 21/RA/1287.

⁸¹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1424, 21/RA/1287.

⁸² Basiret, Nu: 94, 8/RA/1287.

⁸³ Terakki, Nu: 366, 8/RA/1287.

⁸⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287; Terakki, Nu: 374, 16/RA/1287.

⁸⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

⁸⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287.

⁸⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

⁸⁸ Basiret, Nu: 101, 18/RA/1287.

⁸⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1419, 14/RA/1287.

yangınzedelerin ikametleri için Beyoğlu'ndaki sefarethaneyi tahsis etmiş, her odaya birkaç aile yerleştirilmiştir. Ayrıca Bure, Fransa'dan yardım da istemiştir.⁹⁰ Bu istek üzerine Fransa İmparatoriçesi on bin frank nakit yardımın yarısını Fransız tebaasına, yarısını ise yardım komisyonuna göndermiştir.⁹¹ Dönemin Paris sefiri İstanbul'a yazdığı tahriratta, Fransa'da imparatorluk sarayında 13 Haziran 1870 tarihinde verilen ve imparatorun romatizmasından dolayı katılmadığı bir balo sırasında imparatoriçenin yanına gelerek Beyoğlu yangınının kendisini çok üzdüğünü söylediğini yazmıştır. İmparatoriçe geçen sene İstanbul'a geldiğinde kendisi için yapılan merasim ve güzel kabulün kendisini çok memnun ettiğini, bunun göstergesi olarak da yangınzedelere yardım edeceğini belirtmişti.⁹² İstanbul'da yaşayan Fransız ileri gelenleri geçen Perşembe günü İstanbul'daki Fransız sefaretinde toplanarak bir yardım defteri açmış, hemen üç bin frank toplanmış (*Basiret* gazetesi *Le Courrier D'Orient'a* atfen (*Kurye Doryan*) bu rakamı on üç bin frank olarak yazmıştır)⁹³ ve bunun üçte biri Fransız tebaasına ve kalanı da Maliye nazırının kurduğu yardım komisyonuna verilmiştir.⁹⁴ Ayrıca Fransa imparatoru Napolyon'un bir milyon frank yardım gönderdiği de söylenmektedir.⁹⁵ Fransız Mesajeri İmperyal Kumpanyası beş bin frank yardım göndermiştir.⁹⁶ İtalya kralı on dört bin lira ve hariciye dairesinin de altı bin frank yardım gönderildiği İtalya'nın İstanbul sefiri tarafından bildirilmiştir.⁹⁷ Triyeste'de 1.027 lira toplanmış ve yardım komisyonuna gönderilmiştir.⁹⁸ Triyeste'de toplanılan 1.027 lira sterlin, sekiz şilin, iki pensin İstanbul'a gönderildiği ve yardımların toplanıp gönderilmesinde Triyeste şehremini ve şehbenderin gayretleri belirtilmiş, şehbender bu konuda yardımı olan birkaç kişiye nişan verilmesini rica etmiş, kendisi de bu gayretlerinden dolayı takdir edilmiştir.⁹⁹ Garibaldi'nin yüz frank yardım verdiği bir gazetede görülmüştür.¹⁰⁰ Fransa ve İtalya devletlerinin İstanbul elçileri toplanılan nakit yardımdan istifade ederek erzak dağıtmaya da başlamışlardır.¹⁰¹ Paris'te bulunan mason cemiyeti tarafından Beyoğlu yangınzedelerine üç bin frank gönderilmiş, Beyoğlu'ndaki Fransız masonları tarafından yüz ve Rum mezhebinde

⁹⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287.

⁹¹ Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

⁹² BOA, İ.HR., 244/14527, 13/R/1287.

⁹³ Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

⁹⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287; Terakki, Nu: 374, 16/RA/1287.

⁹⁵ Basiret, Nu: 97, 13/RA/1287.

⁹⁶ Basiret, Nu: 102, 20/RA/1287.

⁹⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1437, 12/R/1287.

⁹⁸ Basiret, Nu: 133, 4/CA/1287.

⁹⁹ BOA, İ. HR., 246/14637, 10/B/1287.

¹⁰⁰ Basiret, Nu: 134, 5/CA/1287.

¹⁰¹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1416, 9/RA/1287.

bulunanları elli lira vermişlerdir.¹⁰² Londra'da bulunan Fransızlar da aralarında otuz bin frank yardım toplamışlar ve İstanbul'daki sefarethaneye göndermişlerdir.¹⁰³ Paris'in önde gelen sarraflarından olan Mösyö Oppenheim on bin frank yardım etmiştir.¹⁰⁴ Prusya kralı yangınzedelere yirmi bin frank göndermiştir.¹⁰⁵ Prusya sefarethanesi yedi kişiden oluşan bir yardım komisyonu kurmuş¹⁰⁶, Alman yangınzedelere verilmek üzere bir yardım defteri açmıştır.¹⁰⁷ Rusya imparatoru kendi hazinesinden yirmi bin frank göndermiştir.¹⁰⁸ Rusya sefarethanesi de kendi tebaasına verilmek üzere bir yardım defteri açmıştır.¹⁰⁹ Rusya sefiri kendi tebaalarına 300 lira toplamış ve dağıtmış, yeniden bir yardım defteri daha açmıştır.¹¹⁰ İngiltere'nin İstanbul sefiri Sör Henry Elliot Beyoğlu yangınzedelerine yüz lira yardım etmiştir. Ayrıca İstanbul'da bulunan İngiliz aileleri de aralarında yardım toplamışlardır.¹¹¹ Londra'da yangın haberi duyulur duyulmaz devletin ileri gelenleri, tüccarları, halk, Osmanlı sefiri Musurus Paşa'ya üzüntülerini bildirmişler ve hemen bir yardım defteri açmışlar¹¹² 27 Haziran 1870 Pazartesi günü bu meblağ bin altı yüz lira olarak yazılmıştır.¹¹³ Londra'daki Bank-ı Osmanî şubesince bir yardım defteri açılmış, burada toplanan para Lord Stratford Redcliff'in riyasetinde kurulmuş olan bir komiteye verilmiştir. Belgenin yazıldığı güne kadar toplanan para 7.500 İngiliz lirasını geçmiştir. İngiltere, İrlanda ve Hindistan'da yaşanan olaylarda Osmanlı Devleti'nin yardımına teşekkür etmek için, daha yardım edeceğini bildirmiştir.¹¹⁴ İngiltere'deki fabrikatörler de bir yardım defteri açmışlar ve yetmiş bin adet İngiliz lirası toplamışlar¹¹⁵, bu meblağ *Terakke'*de yirmi bin lira olarak geçmiştir.¹¹⁶ 15 Temmuz 1870 günü ise Londra'da toplanan yardımın on bin liraya yaklaştığı bildirilmiştir.¹¹⁷ Yukarıda da bahsedildiği gibi, Bank-ı

¹⁰² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1420, 15/RA/1287; Basiret, Nu: 100, 16/RA/1287.

¹⁰³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1422, 18/RA/1287; Basiret, Nu: 106, 25/RA/1287.

¹⁰⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1423, 20/RA/1287.

¹⁰⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1424, 21/RA/1287; Basiret, Nu: 105, 23/RA/1287; Memalik-i Mahruse, Nu: 6, 23/RA/1287.

¹⁰⁶ Terakki, Nu: 369, 10/RA/1287.

¹⁰⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287; Basiret, Nu: 101, 18/RA/1287.

¹⁰⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1443, 20/R/1287.

¹⁰⁹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287; Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287.

¹¹⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1420, 15/RA/1287.

¹¹¹ Basiret, Nu: 98, 14/RA/1287.

¹¹² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1417, 11/RA/1287; Basiret, Nu: 97, 13/RA/1287.

¹¹³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1427, 27/RA/1287.

¹¹⁴ BOA, İ. HR., 245/14579, 25/Ca/1287.

¹¹⁵ Basiret, Nu: 99, 15/RA/1287.

¹¹⁶ Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287.

¹¹⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1440, 15/R/1287.

Osmani'nin Londra şubesi bir yardım defteri açmış, birkaç günde yüksek miktarda yardım toplamıştır.¹¹⁸ Bu miktar 20 Haziran 1870 tarihinde altı bin İngiliz lirası olarak yazılmış¹¹⁹, ancak *Terakki* elli bin İngiliz lirasını geçtiğini¹²⁰ *Memalik-i Mahruse* gazetesi ise bin altı yüz doksan altı İngiliz lirası olarak yazmaktaydı.¹²¹ Tersane 'de çalışan İngiliz mühendisler aralarında yüz lira toplayıp vermişlerdir.¹²² Avusturya imparatoru Beyoğlu yangınzedeleri için yirmi bin frank göndermiştir¹²³ ve ayrıca Avusturya Vapur Kumpanyası olan Lloyd da yardım komisyonuna beş bin frank yardım göndermiştir.¹²⁴ Yunanistan'dan ise dört bin lira yardım gönderilmiştir.¹²⁵ Yangın döneminde Bükreş'te bulunan Memleketeyn kapı kethüdası 1.000 frank göndermiş, Bükreş'teki boyar ve ileri gelen kişilerden yardım toplanması için bir yardım defteri açmıştır.¹²⁶ Ayrıca Memleketeyn beyi Prens Şarl da Beyoğlu yangınzedeleri için yirmi beş bin frank yardım göndermiştir.¹²⁷ Prens Şarl Beyoğlu yangınından duyduğu üzüntüyü belirtmiş, Memleketeynde, Romanya'nın her tarafında yardım defterleri açıldığını ve aynı zamanda kendisi tarafından da 25 Frankın gönderildiğini yazmıştır.¹²⁸ Mısır Hıdivi gönderdiği bir telgrafta yangından duyduğu üzüntüyü ve o güne kadar yazmamasının nedenini haberin geç ulaşması olarak göstermiştir. Bir yardım defteri açılarak toplanılan meblağın gönderileceğini yazmış, padişah da bundan memnun olduğunu bildirmiştir.¹²⁹ Mısır hıdivi yangınzedeler için eşya ve erzak dolu iki geminin hazırlanmasını emretmiş, ayrıca belirtildiği gibi bir yardım defteri açmıştır.¹³⁰ Aynı zamanda kırk bin lira yardımı Bank-ı Osmani'ye vermiştir.¹³¹ Köstence'de bir yardım defteri oluşturulmuş, toplam on iki bin dokuz yüz kırk üç kuruş toplanmıştır.¹³² Macaristan ahalisi on bin frank yardımda bulunmuştur.¹³³

Sakızağacı'nda yanan Ermeni Katolik patrikhanesinin yenilenmesi ve kilisenin tamiri için Ermeni Katolik Patriği Hasunyan Efendi yangın döneminde

¹¹⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1418, 13/RA/1287; Basiret, Nu: 98, 14/RA/1287.

¹¹⁹ Basiret, Nu: 105, 23/RA/1287.

¹²⁰ Terakki, Nu: 379, 23/RA/1287.

¹²¹ Memalik-i Mahruse, Nu: 5, 22/RA/1287.

¹²² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1423, 20/RA/1287.

¹²³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1431, 2/R/1287; Basiret, Nu: 111, 3/R/1287.

¹²⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1427, 27/RA/1287.

¹²⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1428, 28/RA/1287.

¹²⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287.

¹²⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1425, 22/RA/1287; Basiret, Nu: 105-106, 23-25/RA/1287; Terakki, Nu: 379, 23/RA/1287.

¹²⁸ BOA, İ. HR., 244/ 14504, 23/Ra/1287.

¹²⁹ BOA, İ. MTZ, 21/875, 27/Ra/1287.

¹³⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1423, 20/RA/1287.

¹³¹ Basiret, Nu: 120, 15/R/1287.

¹³² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1436, 10/R/1287.

¹³³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1451, 1/CA/1287.

Roma'da olmasına rağmen on bir bin lirayı kullanacağını bildirmiştir.¹³⁴ Bu bina tamamen yanmamış, sadece papazların kaldığı odalar ve kütüphane kısmı yanmıştır. Fakat yine de yenilenmesi ve imar edilmesi için paraya ihtiyaç duyulduğundan Roma'da bulunan piskoposların iltimasları üzerine bütün Avrupa'daki piskoposlar oldukları yerde birer yardım komitesi oluşturmuşlardır.¹³⁵

Yangının çıktığı tarihten sonra Sultan Abdülaziz yanan yerlerin hemen bir haritasının düzenlenmesi ve kendisine takdim edilmesini emretmiştir.¹³⁶ Bunun için Altıncı Daire-i Belediyece mühendisler görevlendirilmişlerdir.¹³⁷ Beyoğlu'nda yanan yerlerin lağımıcılar vasıtasıyla yıktırılıp indirilmesinde işçiler sakatlanabileceğinden dolayı yanan ev duvarlarının Altıncı Daire-i Belediye tarafından güleli top atılarak yıktırılmasına karar verilmiş ve buna hemen başlanacağı için de tehlikeli yerlere insanların girmemesi için işaretler konulmuştur.¹³⁸ 13 Haziran günü yanan kâgir duvarlar aletler ile yıkılmaya başlanmıştır.¹³⁹ Yıkım başladıktan sonra yanan kâgir binaların çoğunun sağlam olduğu bina kalfaları canibinden haber verilmiş, bunların kontrol edilip hangisinin yıkılacağı ve hangisinin bırakılacağına karar verilmesini belirten bir raporun hazırlanması için dönemin bilinen mühendislerinden Leval Efendi, Mösyö D'ostoya, Mösyö Tridon, Mösyö İstinpa adlı kişilerden oluşan bir komisyon kurulmuştur.¹⁴⁰ Yıkım işlerinin verildiği Mösyö Valsamaki çok büyük gayret göstermiş, iki üç gün kadar bir süreden sonra yollar açılmış ve insanlar zahmetsizce geçmeye başlamışlardır. Yıkımın başladığı tarihten itibaren bin üç yüz lira harcanmış, işin haberin çıktığı 12 Haziran 1870'den itibaren bir hafta içinde bitebileceği belirtilmiştir.¹⁴¹ 25 Haziran 1870 tarihli bir haberde, Beyoğlu'nda yanan yerlerin çizilen haritasına göre, asıl büyük caddenin Perşembe pazarından başlayacağı, buraların düzenlenerek bu yeni caddenin Tepebaşı'ndan ve İngiltere sefarethanesisinin önünden geçerek ve daha sonra gereken arsalar alınarak Taksim'e kadar uzanacağı ve yanmayan yerlerdeki ahşap evler yenilendikçe her üç evin arasında bir kâgir duvar inşa ettirileceği yazmaktadır. Yanan binaların arsalarına yapılacak olan evlere balkon yapılması kesinlikle yasaklanmıştır.¹⁴² Beyoğlu yangınında yanan yerlerin arsasının tarla

¹³⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1423, 20/RA/1287.

¹³⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1441, 17/R/1287.

¹³⁶ Terakki, Nu: 366, 8/RA/1287.

¹³⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1421, 16/RA/1287; Basiret, Nu: 100, 16/RA/1287.

¹³⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1416, 9/RA/1287.

¹³⁹ Terakki, Nu: 372, 14/RA/1287; Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1419, 14/RA/1287; Basiret, Nu: 96, 11/RA/1287.

¹⁴⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1420, 15/RA/1287.

¹⁴¹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1437, 12/R/1287.

¹⁴² Terakki, Nu: 380, 25/RA/1287.

yapılarak düzenlenecek haritasına göre yolların doğru ve geniş bir surette yapılacağı duyulmuştur.¹⁴³ Aynı zamanda Altıncı Daire-i Belediye tarafından yanan yerlerin tesviyesi konusunda bir layiha hazırlanmış, mühendisler ve çizilen haritaya göre yapılacak sokaklar üç kısma ayrılıp, birincisi kırk, ikincisi yirmi beş ve üçüncüsü on beş arşın genişliğinde bulunacağı anlaşılmıştır.¹⁴⁴ Altıncı Daire-i Belediye tarafından hazırlanan üç adet harita padişaha sunulmuş, padişah bir de Saray-ı Hümayun mimarları Sarkiz ve Agob Efendilerden harita hazırlanmasını istemiştir.¹⁴⁵ Padişahın saray mimarlarını görevlendirmesinin sebebi, bir gazete haberinden anlaşılmaktadır. Bu habere göre, Beyoğlu'nda yanan yerlerin inşası için düzenlenip padişaha takdim olunan haritaya göre tesviye çok fazla masrafla olacağından padişah tarafından kabul edilmemiş, padişah diğer suretle bir haritanın düzenlenip kendisine takdim edilmesini emretmiştir.¹⁴⁶ Sonuç olarak, belli başlı yollar genişletilmiş, büyük caddenin (şimdiki İstiklal Caddesi) genişliği her iki tarafında yaya kaldırımları yapılacak şekilde yirmi metreye çıkarılmıştır. Arsa sahipleri binalarını yeniden inşa etmek için izin almış bulunmaktaydı.¹⁴⁷ Sokaklar, tepeler düzeltilmiş, birçok çıkmaz sokak kaldırılmıştır. Yeni bir yol Kasımpaşa'yı Beyoğlu'na bağlamıştır. Yangından sonra yeni bir planın uygulanmasına halk karşı koymuş, fakat yeni bir yol düzeni, tramvay ve itfaiyenin kolay çalışması ve kent hizmetlerinin getirilebilmesi için gerekliydi. Ancak daha önce de bahsedildiği gibi maddi olanaksızlıklar nedeniyle yanan yerlerin eski plana göre yapılarak sadece ana yolların genişletilmesine karar verildi.¹⁴⁸ Ayrıca, Beyoğlu'nda caddenin iki ucundaki mezarlıklar kaldırılmış ve bu alanlar parka dönüştürülerek çağdaş bir görünüm kazandırılmıştır.¹⁴⁹

Halk için ilk toplu konut da Beyoğlu yangınından sonra inşa ettirilmiştir. Bu binalar Beyoğlu'nda ve Dolmabahçe Sarayı'nın yakınında inşa edilen Akaret Binalarıydı. İstanbul'da pek çok büyük yangın olmasına rağmen Beyoğlu yangınına kadar ne toplu konut inşa ettirilmiş, ne de bu kadar çok para yardımıyla bulunulmuştur.¹⁵⁰

Yangın sonrasında İngiliz olan sigorta kumpanyaları Sun¹⁵¹ ve Royal, Beyoğlu yangınında her biri iki yüz ellişer bin lira, diğer sigorta kumpanyaları da

¹⁴³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1426, 23/RA/1287.

¹⁴⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1427, 27/RA/1287.

¹⁴⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1445, 22/R/1287; Basiret, Nu: 125, 22/R/1287.

¹⁴⁶ Memalik-i Mahruse, Nu: 27, 26/R/1287.

¹⁴⁷ Mehmet Altın, *a.g.m.*, s. 33.

¹⁴⁸ Vedia Dökmeci ve Hale Çıracı, *a.g.e.*, s. 44. (Levant Herald, 27 Ocak 1871'den naklen)

¹⁴⁹ Vedia Dökmeci ve Hale Çıracı, *a.g.e.*, s. 44.

¹⁵⁰ Mustafa Cezar, "Beyoğlu Neden ve Nasıl Gelişti?", XI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, VI. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 2682.

¹⁵¹ Gazetelerde Şems olarak geçmektedir.

on binden yüz bine kadar zarar etmişlerdir.¹⁵² Daha sonraki bir gazete haberine göre ise Sun adlı sigorta kumpanyasının on yedi bin lira zarar ettiği yazılmıştır.¹⁵³ Londra'da bulunan sigorta kumpanyaları Beyoğlu yangınından dolayı kendilerine ait olan tazminatı tamamen ve hemen ödeyeceklerini belirtmişler, bundan böyle her kim mal ve emlakını sigorta etmek ister ise iki misli ücret ita etmesi gerekeceğini telgraf ile ilan etmişlerdir.¹⁵⁴ Buna rağmen Beyoğlu halkının çoğu evlerini ve dükkânlarını sigortaya bağlamışlardır.¹⁵⁵

Yangın sebebiyle Beyoğlu'nda bulunan telgraf hatları kesildiğinden Avrupa ile muhabere için Taksim'de bulunan Yıldız Gazinosuna bazı makineler taşınmış ve buradan haberleşilmeye başlanmıştır.¹⁵⁶ 18 Haziran 1870 Cumartesi günü telgrafhane merkezi eski yerine taşınmıştır.¹⁵⁷

Beyoğlu yangınzedelerinden olup Boğaziçi'nin uzak yerlerine taşınan veya naklolunan fakirlerin rahat gidebilmeleri için sekiz numaralı vapurun Haziranın başından itibaren Pazar günü hariç her gün sabah saat 10.00'da Yenimahalle'den hareketle Büyükdere, Tarabya, Yeniköy, Beykoz, Paşabahçe, Mirgün iskelelerine uğrayarak köprüye ineceği ve akşamları saat 10.30'da köprüden hareketle belirtilen iskelelere uğrayarak Yenimahalle'ye kadar çıkacağı Şirket-i Hayriye İdaresi tarafından ilan olunmuştur. Biletler iki kuruştur.¹⁵⁸

Yangın sürecinde ve sonrasındaki insan manzarasına bakıldığında, korku, hüznün, hastalık, üçkâğıtçılık, fakirlik gibi durumlar görülmektedir. Bu yangının başka yangınlara kıyas kabul etmez derecede bir afet olduğu, insanların evleri yanarak sokak ortalarında kaldığı ve sefil olduğu, ayakaltında kalıp ezilerek veya üzerlerine duvar yıkılarak telef oldukları, yanmış cesetleri görüp duyanların ne hale geldiği ortadadır. Yangın sırasında herkes şaşkın bir hale gelmiş ve canını kurtarmaya çalışırken kimsesiz olarak sokaklarda kalan çocukları bazı iyiliksever kişiler alıp evlerine götürmüşlerdir. O anın kalabalık ve karışıklığında çocuklar anne-babalarını veya anne-babalar da çocuklarını sokak sokak aramaktaydılar.¹⁵⁹ Sokaklarda bulunan kimsesiz çocuklar iyiliksever kişiler tarafından bulunarak kiliselere de götürülmüş, bir kısmının annesi babası oradan çocuklarını alsalar da çoğu gelmemişlerdir.¹⁶⁰ Altıncı Daire-i Belediye ve Zabtiye Müşirinin açıklamasına göre Beyoğlu ve Tatavla civarında bulunan sahihsiz çocuklar

¹⁵² Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287.

¹⁵³ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1428, 28/RA/1287.

¹⁵⁴ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1418, 13/RA/1287.

¹⁵⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1430, 30/RA/1287.

¹⁵⁶ Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287.

¹⁵⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1422,18/RA/1287.

¹⁵⁸ Terakki, Nu: 370, 12/RA/1287; Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1416, 9/RA/1287.

¹⁵⁹ Terakki, Nu: 367, 8/RA/1287.

¹⁶⁰ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1414, 7/RA/1287; Basiret, Nu: 94, 8/RA/1287.

yetmişe ulaşmıştı.¹⁶¹ Eşler birbirlerini kaybetmişler, birbirlerinin ne halde olduğunu bilmeyenler kayıplarının yanarak veya duvar altında kalarak öldüklerini öğrenince kimisi aklını yitirmiş, kimisi de feryat figan etmiştir.¹⁶² Evlerinin altındaki mahzenlerde saklanan kişiler de bağırıp ağlayarak seslerini duyurmaya çalışmış, maalesef bu kişilerin de çoğu kurtarılamamıştır.¹⁶³

Yangın sırasında ve sonrasında şaşırtıcı bazı olaylar da yaşanmıştır. Yangınzedelerden ihtiyacı olmayan elli kadar ailenin devlet tarafından yardım verilmekte olan fakir ailelerin arasına kaydolmuş oldukları ortaya çıkmış, bunların kontrolüne başlandığı belirtilmiştir.¹⁶⁴ *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'e göre, yanarak ölen kişilerden birçoğu yağmacı ve hırsızdı, o anda ev ve dükkânlarda olan eşyaları almak için tehlikeli yerlere girdiklerinde ateş etraflarını sarmış ve alev dumanından boğuldukları ortaya çıkmıştır.¹⁶⁵ Ayrıca, yangınzedelerden bazıları ev bulup kiralamak için Feriköy'e gittiklerinde, sahipleri tarafından yangından önce iki yüz kuruşa kiraya verilen evler yangından sonra beş yüz veya daha fazla bir ücrete kiralanmaya çalışılmıştır.¹⁶⁶ Yangından sonra bazı yerlere eşya nakleden hamallardan bazıları yükledikleri eşyayı tarif edilen yerlere götürmeyip İstanbul ve Galata taraflarına götürerek gasp etmişler, bu şekilde yağmacılık yapan bazı kişiler çaldıkları şeyleri kayıklarla ve sandallarla başka yerlere götürüp saklamaya çalışmışlardır. Bunun gibi ihbarlar üzerine Zabtiye Müşiri hafıye memurları görevlendirmiş, bu işi yapan kişiler ispattan sonra Beyoğlu Zabıta Merkezine gönderilmişler, orada toplamışlardır.¹⁶⁷ Bazı kişiler de ellerine sahte pusula alarak Beyoğlu yangınzedelerinden olduklarını söyleyerek İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar taraflarında kapı kapı gezerek para toplamışlardır. Bunlardan bekâr olanlar bütün ailesini yangında kayb ettiklerini söyleyerek kendilerini acındırmışlardır.¹⁶⁸ Bu yaşanan olaylardan belki de en tuhafı, Beyoğlu yangınında evleri yanmayan, herhangi bir zarara uğramayan bazı kişilerin, evlerini yangınzedelere yüksek bir ücretle kiralamaları ve devletten yardım istemeleridir. Bu kişiler de Altıncı Daire-i Belediye tarafından araştırılmışlardır.¹⁶⁹

Sonuç olarak, Beyoğlu yangınının yaşandığı dönem için büyük bir sosyo-ekonomik olay olduğu, sonrasında Beyoğlu'nun çehresinin yeni baştan düzenlendiği ve imar edildiği söylenebilir. On üç saat süren bu yangın, rüzgârın etkisi, bakkalarda satılan sulu gazların alev alması, tulumba ve tulumbacıların

¹⁶¹ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

¹⁶² Terakki, Nu: 368, 9/RA/1287.

¹⁶³ Terakki, Nu: 368, 9/RA/1287.

¹⁶⁴ Terakki, Nu: 372, 14/RA/1287.

¹⁶⁵ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

¹⁶⁶ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1415, 8/RA/1287.

¹⁶⁷ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1418, 13/RA/1287.

¹⁶⁸ Ruzname-i Ceride-i Havadis, Nu: 1420, 15/RA/1287.

¹⁶⁹ Basiret, Nu: 97, 13/RA/1287.

yetersizliği gibi sebeplerle büyümüş, neredeyse bütün Beyoğlu Tünel'den Taksim'e kadar içerilere kadar genişleyerek yanmıştır. Osmanlı hükümeti hemen bu konuda önlem almış, çadırlar kurdurulmuş, yemek, su ve acil ihtiyaçlar dağıtılmıştır. Yardım komisyonları kurularak para toplanmıştır. İmparatorluğun farklı yerlerinden olduğu gibi, dış ülkelerden de elçiler vasıtasıyla veya doğrudan yardım gönderilmiştir. Sosyal yaşam sekteye uğramış, aileler dağılmış, çocuklar ortada kalmış, birtakım dolandırıcı ve hırsızlar yangın sonrasında yaşanan kargaşayı fırsat bilmişlerdir. Bu faaliyetler devam ederken yangın yerlerinin düzenlenmesi için ayakta kalan binalar yıktırılmış ve padişahın emriyle haritalar çizdirilmiştir. Bundan sonra, Beyoğlu yeni baştan inşa edilmiştir ve bugünkü çehresine bu düzenlemelerden sonra ulaşmıştır. Tulumba ve tulumbacılar konusunda da yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA)

DH. MKT, 1311/49, H. 22 Ra 1287

İ. DH., 616/42883, 28/R/1287.

İ. DH., 616/42898, 01/Ca/1287.

İ. HR., 244/14506, 29/Ra/1287.

İ. HR., 245/14537, 21/R/ 1287.

İ.HR., 244/14527, 13/R/1287.

İ. HR., 246/14637, 10/B/1287.

İ. HR., 245/14579, 25/Ca/1287.

İ. HR., 244/ 14504, 23/Ra/1287.

İ. MTZ, 21/875, 27/Ra/1287.

Gazeteler

Basiret; Nu: 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 109, 111, 116, 120, 125, 133, 134.

Memalik-i Mahruse; Nu: 1, 2, 6, 27, 34.

Ruzname-i Ceride-i Havadis; Nu:1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1430, 1431, 1432, 1436, 1437, 1440, 1441, 1443, 1445, 1451.

Takvim-i Vakayi; Nu: 1235.

Terakki; Nu: 366, 367, 368, 369, 370, 372, 373, 374, 376, 377, 379, 380.

Diğer Kaynaklar

- Abdurrahman Şeref Efendi, *Osmanlı Tarih Sobbetleri*. yay. Haz. Mehmet, Demiryürek, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009
- Ahmet Lütfi Efendi, *Vakaniüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi*. C. XII, yay. haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- Mehmet Altun, “1870 Büyük Beyoğlu Yangını”. Tarih ve Toplum, Cilt: 39, Sayı: 229, Ocak 2003.
- Mustafa Cezar, “Beyoğlu Neden ve Nasıl Gelişti?”, XI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, VI. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994
- Mustafa Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*. Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, İstanbul 2002.
- Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Tulumbacıları*. Doğan Kitapçılık, İstanbul 2005.
- Vedia Dökmeci ve Hale Çıracı, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 1990.

